

JALOSTUS JA KASVATUS

Millainen kerryn ja vehnän luonteen tulisi olla?

Annamajja Hujala, lehtijuttu osa 3, perustuu K&V kasvattajapäivässä 26.10.2014 esittämäni luento. Osat 1 ja 2 julkaistu Kerry ja Vehnä -lehdissä 1/15 ja 2/15. Kuvat Pia Manninen.

Koiran luonne on kiinteästi yhteydessä sen käyttötarkoitukseen. Rodun ihanteellista luonne- tai käyttäytymisprofiilia määrittäessä kysymyksenä lienee alkuperäisen käyttötarkoituksen lisäksi se, mikä on rodun nykyinen käyttötarkoitus sekä onko tavoitteena kehittää luonnetta johonkin suuntaan vai säilyttää se nykyisellään. Tämän hetken luonneominaisuuksien tilanne ei monellakaan rodulla ole ihan sama kuin alkuperäinen, sillä maailma ja koirat ovat muuttuneet vuosien saatossa, samoin koirilta toivottavat ominaisuudet ovat joiltain osin muuttuneet. Kovin kauas alkuperäisestä rotuja on tuskin tarpeellista viedä, sillä sadoista olemassa olevista rodusta luulisi löytyvän kullekin se mieluisa, ilman että jotain rotua täytyy käydä muuksi muuttamaan. Lisäksi rotujen sisällä on usein paljon vaihtelua, varsinkin vehnäterrierin kaltaisella maatilalla yleiskoiralla, jota on käytetty eri tarkoituksiin koiran ominaisuuksien ja omistajan tarpeen mukaan.

Luonne kerryn ja vehnän rotumääritelmässä

Kerrynterrierin rotumääritelmä on hyvin niukkasasanainen rodun luonteesta tai käyttäytymisestä:

”Terrieri koko olemukseltaan. Ilme erittäin tärkeä, sen tulee olla tarkkaavainen ja valpas. Selvästi epänormaali käytös on hylkäävä virhe.”

Käyttötarkoitukseksi sanotaan ”saukkojen saalistuksen syvästä vedestä, mäyrien pyydystys maan alta sekä tuhoeläinten metsästys”. Lisäksi kerryn sanotaan olevan ”hyvä vahti ja luotettava seuralainen”.

Vehnäterrierin rotumääritelmässä luonneominaisuuksia kuvataan seuraavasti: *”Eloisa, aktiivinen ja hyväluonteinen. Omistajansa erittäin kiintyvä ja uskollinen. Hy-*

vin älykäs. Luotettava ja uskollinen ystävä. Puolustustahtoinen olematta hyökkäävä.”

Hermostuneisuus luoteltaan vehnäterrierin rotumääritelmässä virheeksi, viihaisuus hylkääväksi virheeksi. Käyttötarkoitukseksi vehnillä kerrotaan: ”Pientilallisten apuri vahinkoeläinten tappamisessa ja tilan töissä. Mäyrien ja saukkojen metsästys.”

Millainen koiran tulisi olla, jos ja kun rotumääritelmän kuvaamista ominaisuuksista halutaan pitää kiinni? Vedestä ja luolasta saalistavan koiran tullee olla melko toimintakykyinen ja rohkea – vaaditaan pelottomuutta, peräänantamattomuutta, keskittymiskykyä ja nopeita reaktioita, kun mäyrä tulee luolassa vastaan henkeään puolustaan. Koiran tulee kyetä toimimaan myös itsenäisesti, ilman omistajan välitöntä läsnäoloa tai ohjeistusta. Tuho- ja vahinkoeläimistä, jos niillä hiiriä ja rottia tarkoitetaan, selvinnee hieman pienemmälläkin rohkeudella, mutta toimintakykyä ja saalistushalua siihenkin vaaditaan. Tarttumisotteen tulee olla kunnollinen, jotta saalis pääsee hengestään eikä vahingoita koira.

Kerryn vahtiominaisuuksiin tarvitsee temperamentin vilkkautta, jotta koira on tarkkaavainen ympäristön suhteen ja huomaa poikkeavat tapahtumat. Vahdilla tarkoitettaneen ennemminkin vieraista ilmoittavaa kuin varsinaisesti vartioivaa koira. Vilkasta temperamenttia rotumääritelmä toivoo myös vehnälle: eloisa ja aktiivinen.

Vehnällä vahtimista ei erikseen rotumääritelmän käyttötarkoituksessa mainita, ellei sen katsota kuuluvan tilan töihin. Puolustustahtoa vehniltä toivotaan, hyökkävyttä ei – eli uhkaan voi tarvittaessa vastata aggressiivisin elein tai käytöksin, muutoin aggressiota ei toivota, ja viihaisuus on hylkäävä virhe. Myös hermostuneisuus on virhe, eli hermorakenteen tulee olla tasapainossa.

Molemmilla rodulla rotumääritelmässä toivotaan jonkinlaista sosiaalisuutta: kerryllä ”luotettava seuralainen” ja vehnillä monisanaisemmin ”hyväluonteinen” sekä ”Omistajansa erittäin kiintyvä ja uskollinen. Luotettava ja uskollinen ystävä.” Uskollisuutta, kiintymistä ja luotettavuutta ei luonnetesteissä mitata, ja muutoinkin testien mittaama sosiaalisuus on enemmän viereisiin ihmisiin suuntautuvaa kuin koiran seuralaisuutta omaa perhettä kohtaan.

Edellä mainittujen lisäksi vehnän ominaisuudeksi mainitaan ”hyvin älykäs” – mitä tällä sitten haetaankaan, koulutettavuutta ja nopeaoppisuutta, vai omatoimisuutta. Jos älykkyydellä tarkoitetaan koulutettavuutta, siihen MH:ssa liittyvät leikkisyys, pelottomuus ja uteliaisuus (Svartberg & Forkman 2002). Rohkeus ja uteliaisuus ovat myös omatoimisen koiran ominaisuuksia, joten tulkinnasta huolimatta nämä lienevät ”älykkäälle” koiralle toivottuja piirteitä.

Luonnetoiveet rotujemme Jalostuksen tavoiteohjelmissa ja MH

Molempien rotujemme Jalostuksen tavoiteohjelmissa (JTO) on samantyyppiset toiveet koirien luonnetta kohtaan. Tavoitteeksi molemmissa asetetaan kasvattaa **hyväluonteisia terriereitä**, jotka sopeutuvat hyvin nykypäivän elämään ja soveltuvat monenlaiseen **harrastustoimintaan**. Ei-toivotuiksi ominaisuuksiksi mainitaan **arkuus**, **hermostuneisuus** sekä **aiheeton aggressiivisuus**. Kerryjen JTO:ssa rodun yleisimmäksi käytösongelmaksi mainitaan aggressiivisuus toisia koiria kohtaan. Vehnillä puolestaan suurimmiksi ongelmiksi JTO:ssa nostetaan arkuus ja (koira)aggressiivisuus. Kennelliiton luonnetoimikunnan mukaan vehnillä

esiintyy huolestuttavan paljon toimintakyvyn puutetta, liiallista pehmeyttä sekä ääni- ja laukausherkkyyttä, ja toimikunta toivoo asiaan kiinnitettävän huomiota rotumme jalostuksessa. Kaikki toimikunnan mainitsemat piirteet ovat usein sidoksissa arkuuteen (rohkeuden vastakohtana; ks. esim. Svartberg & Forkman 2002, Svartberg 2006), ja näiden esiintymistä voidaan korjata luonnekuvauksella ja -testauksella. Koira-aggressiivisuutta näissä ei mitata, joten sen karsimiseen vaaditaan joku toinen menetelmä.

Arkuus MH:ssa

Koiran arkuus käsittää sekä sosiaalisen, ihmisiin liittyvän arkuuden, ja ei-sosiaalisen eli asioihin kohdistuvan arkuuden. Arkuus on myös MH:ssa ilmenevän yleisen rohkeuden vastakohta (shyness – boldness). Sosiaalisesti arka koira saa tyyppillisesti MH:ssa matalat arvot kontaktista (osio 1) ja ei-sosiaalisesti arka koira saa korkeat arvot peloista (kohdat 6 a ja d, 7 a ja c, 8 c). Myös pieni leikkisyys sekä haluttomuus takaa-ajoon ja tarttumiseen liittyvät koiralla usein arkuuteen (Svartberg & Forkman 2002). MH:ssa jäljellejääviä pelkoja ilmentäneellä koiralla on todettu taipumus kehittää pelkotiloja, joiden kohde vaihtelee (ääniherkkyys, erilaiset pinnat, jne.). Eli arka koira arastelee monesti useaa eri asiaa, ja pelkojen kohteet ja usein voimakkuuskin lisääntyvät iän myötä. (Svartberg 2005.) Arkuus voikin koiralle itselle olla hyvin stressaavaa ja kuluttavaa, omistajan sitä edes ymmärtämättä.

Jos halutaan välttää arkuutta, MH:ssa toivottavia arvoja ovat korkeahko kontakti eli sosiaalisuus (osiot 1 ja 8e) sekä pieni pelko ja jäljellejäävä pelko (kohdat 6 a ja d, 7 a ja c, 8c). Rohkeuteen liittyy usein myös korkea leikkisyys (osiot 2, 9 sekä 5 poislukien 5b) ja korkea takaa-ajo (3).

Hermotuneisuus MH:ssa

Hermorakennetta mitataan MH:ssa erityisesti kohdassa 4, aktiviteettitaso. Hyvähermoinen koira osaa rauhoittua myös silloin kun sen ennakoima toiminta ei tapahdukaan. MH:ssa koiraa ensin leikitetään osioissa 2 ja 3, ja osiossa 4 sen pitääkin pystyä rauhoittumaan omistajan kanssa paikalleen.

MH:ssa rauhallinen koira saa matalan arvon kohdasta 4 ja rauhaton korkean; tässä kuten jokaisessa MH:n kohdassa arvo kuvaa reaktion voimakkuutta. Koska sekä kerryttä veinä ovat vilkkaita koiria, aivan matala arvo ei ole tyyppillinen – eikä toisaalta kovin korkeakaan, sillä hermostuneisuus ei ole toivottua ja on vehnillä rotumäärityksessä virheeksi mainittu.

Aggressiivisuus MH:ssa

Liiallinen aggressiivisuus, joko koiria tai ihmisiä kohtaan, on JTO:ssa mainittu yhdeksi rotujemme vakavimmista haasteista, mutta valitettavasti nykyisistä luonnettareista ei välttämättä ole apua asian todentamisessa ja karsimisessa. Tutkimusten mukaan (esim. Svartberg 2005, Nybom 2005) arkipäivän aggressio ei juurikaan tule esiin MH:ssa. Svartberg (2005) teki lisätutkimuksia päästäkseen käsiksi aggression näkymiseen MH:ssa ja jakoi aggression kolmeen osaan: vieraseen ihmiseen kohdistuva aggressio, omistajaan suuntautuva aggressio ja koiriin suuntautuva aggressio. Kun aggressio paloiteltiin osiin, löytyi yhteys vieraseen ihmiseen kohdistuvalla aggressiivisuudella ja MH:ssa korkealla aggressiivisuudella etäleikissä (5b) ja aaveilla (8a). Myös Nybomin tutkimuksessa voimakas epäluulo aaveilla liittyi omistajan raportimaan koiran aggressiiviseen käyttökseen vieraita kohtaan. Yllätys-osion (6a) aggressiivisuudesta ei vastaavaa korrelaatiota löytynyt. Toisin sanoen, kannattaa huomioida, jos koiralla korkea arvo aggressiivisuudessa etäleikissä (5b) ja aaveilla (8a); tämä saattaa joissaintapauksissaviitatanen aggressiiviseen käyttäytymiseen vieraita ihmisiä kohtaan.

Toimintakyky, pehmeys ja ääniherkkyys MH:ssa

Edellistä JTO:ta kommentoidessaan Kennelliiton silloinen Luonnettoimikunta huomautti vehnäterriereillä esiintyvän luonnetestien ja -kuvausten valossa huolestuttavassa määrin toimintakyvyn puutetta, pehmeyttä, arkuutta sekä ääniherkkyyttä. Jos haluamme rotuun lisää toimintakykyä ja rohkeutta, MH:ssa tämä tarkoittaa ennen kaikkea lisää uteliaisuutta (osiot 6c, 7b, 8d: korkeahko arvo) ja pelottomuutta (6a, 7a, 8c: matalahko arvo). Samalla lisäämme todennäköisesti myös rodun leikkisyyttä ja sosiaalisuutta, sillä nämä kaikki ominaisuudet nivoutuvat toisiinsa ja esiintyvät usein yhdessä (Svartberg & Forkman 2002, Svartberg 2006). Rohkeus on vastakohta arkuudelle, joten samalla Luonnettoimikunnan huomauttama arkuus vähenisi. Huomattavaa on, että koirilla rohkeus ei liity aggressiivisuuteen (esim. Svartberg & Forkman 2002), joten toimintakykyä lisäämällä ei todennäköisesti lisätä aggressiivisuutta, kuten joskus kuulee pelkona olevan.

Kovuudella tai pehmeudellä tarkoitetaan tässä koiran taipumusta muistaa ikävät kokemukset ja palautua niistä. Kova koira ei muistele kokemaansa, kun pehmeällä voi olla vaikeuksia toipua. Koiran pehmeys tulee MH:ssa esiin pelotteista palautuessa

(osiot 6d, 7d; myös aaveilla kohdassa 8e voi mennä liikaa aikaa). Jos pehmeyttä halutaan vähentää, jäljellejäävä pelko kohdissa 6d ja 7d tulisi olla pieni.

Ääniherkkyyttä mitataan MH:ssa omana osionaan, 7. Voimakas reaktio ääneen sekä jäljellejäävä pelko kielivät koiran ääniherkkyydestä. Vehnien tässä osiossa saamat arvot ovat hyvin polarisoituneita, mikä kertoo ääniherkkyyden olemassaolosta rodulla: osa koirista tuskin noteeraa räminälaitteen ääntä ja tutkii sen nopeasti, osa reagoi hyvin voimakkaasti ja palautuminen kestää. Myös laukauspelko (osio 10: arvo 5) liittyy ääniherkkyyteen ja on rodulla kuin rodulla ei-toivottua. Vaikkei koira laukauksia kuulisikaan, raketeilta ja muulta paukkeelta koira harvoin säästy.

Sopeutuva koira ja harrastuskoira MH:ssa

Rotujemme JTO:ssa toivotaan koiralta sopeutuvuutta, tarkemmin sitä erittelemättä. Onko sopeutuva sellainen koira, joka mukautuu helposti ihmisen tahtoon? ”Laimea” ja kiltin ”helppo” koira, joka tukeutuu omistajaansa? Vai onko sopeutuva ennemminkin sellainen koira, joka pystyy mukautumaan toimintansakulloisenkintilanteenmukaan ja säilyttäätasapainon? Jälkimmäisenkaltainen koira reagoiärsyksiintarkoituksenmukaisella tavalla ja palautuu niistä kun ärsytysvaihe on ohi. Tasapainoinen koira vastaa leikkiin leikkillä, uhkaan puolustamalla, sosiaalisuuteen kontaktilla, palautuu pelotteista ja pystyy rauhoittumaan tarvittaessa. Rohkeus, tasapainoinen koira on sopeutuva, koska sillä on useampi tapa reagoida ympäristöönsä kuin ”yhdellä moottorilla käyvällä”, eli vaikkapa koiralla, joka suhtautuu jokaiseen uuteen ärsykykseenleikkimällä–taipahimmassa tapauksessa aggressiolla.

Koiran rohkeus liittyy myös sen harrastuspotentialiin, sillä rohkean koiran on todettu olevan helpompi kouluttaa – ja päinvastoin, aran koiran koulutus on haastavaa (Svartberg & Forkman 2002). Erityisesti koulutettavuus korreloi koiran leikkihalun, MH:n osioiden Leikki (2 ja 9) ja Etäleikki (5 pl. 5b) kanssa. Tämä voi olla hyvä huomioida pennun vanhemmissa, mikäli mieltä hankkia harrastuskoiran. Rohkeista, leikkihaluisista vanhemmista on todennäköisempää saada perimältään rohkeaa ja leikkihaluinen jälkeläinen, jolla on syntymälahjanaan enemmän ainesta erilaisiin harrastuksiin.

Miten MH:ta voi hyödyntää jalostusvalinnoissa?

Vaikka oma koiramme olisikin erittäin hyvä, ellei täydellinen, aina löytyy joku luonteenpiirre tai käytösmalli, jossa olisi parantamisen varaa. Ihanneprofiilin tarkoitus on ohjata luonteen jalostusta oikeaan suuntaan – joko pitää nykyinen kurssi tai joiltain osin luotsata kohti parempaa. Kerryille ja vehnille ollaan juuri määrittelemässä luonnetestin ja MH-luonnekuvauksen ihanneprofiilia; nämä on esitelty toisaalla tässä lehdessä. Rotujemme osalta erityisesti huomioitavat ominaisuudet on pääpiirteittäin kerrottu yllä, ja useita näistä pystytään MH:lla mittaamaan ja jalostuksella vaikuttamaan. MH-tulosten on tutkimuksissa osoitettu monin osin korreloivan koiran käyttökseen arkielämässä, ja se on myös todettu toimivaksi jalostuksen käytännön työkaluksi (esim. ei-sosiaalinen pelko pitkäkarvaisilla collieilla, Arvelius 2014).

On muistettava, että perimän osuus koiran käytöksestä riippuu ominaisuudesta, rodusta ja sattumasta. Jalostuksessa on kyse todennäköisyyksistä: yhdistämällä esimerkiksi kaksi laukauspelkoista koiraa on todennäköisempää saada laukausta pelkääviä jälkeläisiä kuin yhdistämällä kaksi laukauksia pelkäämätöntä koiraa. Aivan samoin terveyden suhteen: kahden A-lonkkaisen yhdistelmä tuottaa todennäköisemmin tervelonkkaisia pentuja kuin kahden D-lonkkaisen yhdistelmä. Sukujen ominaisuuksia laajemmin kartoittamalla pääsee parempaan tulokseen kuin yksittäisten koirien tuloksilla, oli kyse sitten luonteesta, lonkista tai muusta periytyvästä ominaisu-

desta. Siksi sekä luonteiden että terveyden mahdollisimman laajamittainen kartoitus olisi koko rodun kannalta hyödyllistä, ei ainoastaan jalostusyksilöiden tutkiminen. Pelkkä tiedon keruu ei ole itseisarvo, vaan se mihin tietoa käytetään. Luonnetestin ja -kuvauksen tuloksia rodun keskiarvoon ja ihanneprofiiliin vertaamalla saadaan kuva siitä, millainen yksilö (tai pentue, sukulinja) on niihin verrattuna ja mihin ominaisuuksiin olisi jatkossa erityisesti kiinnitettävä huomiota.

Yksinkertaisimmillaan MH:ta voi käyttää jalostuksen apuna vertaamalla suunnitellun jalostusyhdistelmän osapuolia kohta kohdalta ihanneprofiiliin. Jos toisen vanhemman tulos poikkeaa kovin ihanteesta jossain kohdassa, toisella vanhemmalla olisi hyvä olla tässä kohdin ihanneprofiilin mukainen tulos – ainakin edellä mainittujen rotumääritelmän ja JTO:n korostamien ominaisuuksien suhteen.

Astetta paremman kuvan yhdistelmän mahdollisista luonteeseen liittyvistä mahdollisuuksista ja riskeistä saa, jos vertaa vanhempien ominaisuuksia ryppäinä (sosiaalisuus, leikkisyys, uteliaisuus, pelot, jne.) eikä yksittäisinä kohtina: esimerkiksi jos toinen vanhemmista on osoittanut MH:ssa pelkoja, toiseksi vanhemmaksi tulisi mieluummin valita utelias ja peloton yksilö.

Ihanteellista olisi, jos jalostusvalintaa tehdessä voisi tarkastella suunnitellun yhdistelmän vanhempien ja jälkeläisten MH-kuvaustuloksia, esimerkiksi katsoa millaiset ominaisuudet suvuissa korostuvat ihanneprofiiliin ja keskimääräiseen tulokseen verrattuna. Näin pääsisi näkemään miltä osin suvuissa esiintyy toivottuja ja ei-toivottuja

käytöspiirteitä; BLUP-indeksi kertoisi luonteenkin perinnöllisyyden osalta enemmän kuin pelkkä yksilöiden tulos (Arvelius 2014). Käytössämme ei valitettavasti ole ohjelmistoa, jolla analyyseja voisi tehdä tai indeksejä laskea, joten analyysi on jokaisen kasvattajan tai pennunhankkijan oman osaamisen tai viitseläisyyden varassa. Vasta jälkeläiset kertovat jalostuskoiran arvon, joten tämänkin vuoksi kasvattajien soisi rohkaista kasvattien omistajia tuomaan koiriaan luonnetesteihin ja -kuvauksiin.

Aina ihanneprofiileitaan toisiaan täydentävää paria ei pysty muodostamaan, kuten ei ole mahdollista käyttää vain A-lonkkaisia jalostukseen. Jalostuksessa joutuu tekemään kompromisseja, ja kasvattajan vastuulla on päättää missä kohtaa kompromissin tekee. Ihanneprofiiliin ei mielestäni pitäisi olla jalostusta rajoittava vaan ohjauva. En kävisi sulkemaan koiria kokonaan pois jalostuksesta luonnetestin tai -kuvauksen perusteella, sillä parempi on joku tulos, myös syystä tai toisesta keskeytetty tulos, kuin ei tulosta ollenkaan. Koira ei testauksessa muutu, vaan sen ominaisuudet tulevat läpinäkyvimmiksi, ja saadaan vertailukelpoista, dokumentoitua aineistoa jalostuksen tueksi. Omiaan arvioidessa on vaikea olla täysin puolueeton vaikka haluaisikin, siksi ulkopuolisen tekemä, luotettavaksi todettu mittari on paikallaan, jos käyttäytymisominaisuuksien jalostuksessa aidosti halutaan edistystä ja ongelmakohtiin puuttua. Ja vaikka ongelmia ei olisikaan, luonnekuvaustulokset toimivat dokumenttina kunkin koiran käyttäytymisessä standardoidussa tilanteessa.

*Joulun taikaa ja rauhallista aikaa.
Tulevalle vuodelle menestystä ja mukavia hetkiä.*

*Terhi & Kuonolaiset
www.teepan.net*

*Kivvää Joulua ja
Uutta Vuotta!*

**Kaikille ystäville, tutuille ja
erityisesti kasvattien omistajille!**

**T. Tiia sekä Katsu perheineen
ja tietenkin Karafill-vehnät**

**Ps. keväällä mahdollisesti
vehnäpentuja tiedossa!**

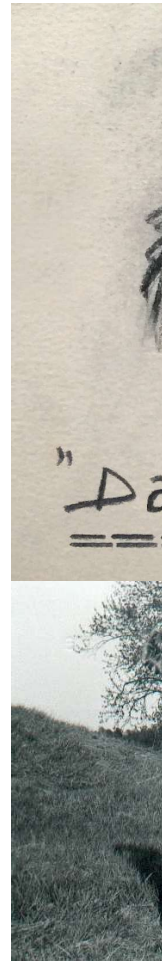

Eva Corander sai Suomen Terrierklubin, nykyisen Suomen Terrierjärjestön, ensimmäisen kullaisen ansiomerkkin. Vuonna 1975 hänelle myönnettiin Suomen Kennelliiton hopeinen ja 1980 kullainen ansiomerkki.

Eva Corander eli Matte ja hänen ensimmäinen oma koiransa, sileäkarvainen kettuterrieri Nelly.

SUOMEN KERRYJEN JA VEHNIEN MATTE

Eva Corander (1900–1980) toi vehnäterrierin Suomeen ja kasvatti rodun ensimmäisen pentueen Geijes-kennelnimellään. Hän oli myös suomalaisen kerrykasvatuksen uranuurtaja. Tyttärentyttärilleen Mia ja Aya Lundstenille Matte oli lämminsydäminen mami, jonka vaaleanpunaisessa talossa he kasvoivat kiinni koiriin.

Teksti Minna Ängeslevä
Kuvat Geijes-arkisto